

Baltasar Porcel

Visat núm. 11

(abril 2011)

per Pere Antoni Pons

Baltasar Porcel i Pujol (Andratx, Mallorca, 1937-Barcelona, 2009) ha esdevingut un dels escriptors de més envergadura de tota la història de la literatura catalana. Tant per la qualitat de la seva obra, com per la seva extensió i versatilitat. Porcel ha estat conegut sobretot com a novel·lista, però també va cultivar —amb solidesa, audàcia i rigor— molts altres gèneres: el teatre, el conte, la crònica de viatge, l'assaig històric i polític, les entrevistes a personatges rellevants del món de la política i l'art, així com l'article d'opinió, que des del 1982 va practicar diàriament a *La Vanguardia*, en una columna en què la reflexió immediata —i sovint controvertida— suscitada per la conjuntura del dia a dia no impedia l'anàlisi en profunditat, ni un pensament de llarg abast, complex i contundent.

Andratx i Mallorca, el poble i l'illa on va néixer i passar els seus primers anys de vida Baltasar Porcel, varen patir, durant les dècades dels quaranta i cinquanta, les penúries d'una postguerra (la Guerra Civil havia durat del 1936 al 1939) que, en el fons, no feien sinó acumular-se a un llarg seguit de penúries històriques, que incloïen des d'una pobresa quasi endèmica fins a la duresa que inevitablement comportaven les feines del camp. L'Andratx en què Porcel va créixer era un lloc dominat per la naturalesa, per la presència del mar, les muntanyes, la garriga, pels cicles del camp. També els lligams familiars hi eren fonamentals, la calor clànica, les fetes —experiències al mar, les lluites contra els pirates turcs i nord-africans— d'uns avantpassats que, a través del record relatat d'aquells que els varen conèixer, encara eren vius. Aquell era un món en què la fatalitat predominava i la subsistència era l'únic objectiu, però en el qual també hi havia oportunitats per als més atrevits i ambiciosos: l'emigració a Cuba o el contraban, per exemple. O la lectura i l'ambició literària. En el cas de Porcel, aquell ambient i aquests elements tingueren uns efectes decisius, no només en la seva personalitat, sinó també en tota la seva obra: un gruix important —el més important?— de la seva novel·lística consisteix en la recreació mítica —apassionada i aventurera, imaginativa i tràgica— d'aquesta Mallorca atàvica i esquerpa.

Amb disset anys, Porcel es va traslladar a Palma, on va freqüentar certes tertúlies literàries i va establir una estreta relació amb Llorenç Villalonga. Aquell món tancat i una mica provincià, però, aviat el va decebre, i decidí partir a Barcelona. Ja havia publicat els seus primers llibres —*Els condemnats*, *Solnegre*— i havia guanyat alguns premis. En instal·lar-se a la capital catalana va ser quan pogué encarrilar totalment la seva vocació. A més, la casualitat va voler que Porcel assistís al Consell de guerra celebrat contra Jordi Pujol, futur president de la Generalitat de Catalunya, la qual cosa va propiciar que iniciessin una llarga amistat i una complicitat política que havia de durar molts anys. A final de la dècada dels seixanta, Porcel va començar les seves col·laboracions a les revistes

Serra d'Or i *Destino*, on destaquen sobretot les entrevistes que va realitzar a grans personatges, catalans i espanyols, de l'època. Així és com va conèixer Josep Pla, que seria, molt més que Villalonga, el seu gran mestre: model de professional consagrat a la pròpia feina, i autor d'una obra vasta i laboriosa.

És a final dels seixanta i a principi dels setanta quan Porcel obre definitivament el seu camp d'acció, passant a interessar-se pels grans esdeveniments que es produeixen arreu del món, des del París del Maig del 68 fins a la Xina de Mao i la Califòrnia hippy, països i successos que ell coneix de primera mà gràcies als seus nombrosos viatges, dels quals n'extreu un abundós material literari. En paral·lel a aquesta vida cada vegada més agitada i més expansiva, Porcel es consolida com a novel·lista poderós (*Cavalls cap a la fosca*, una de les seves fites majors, és del 1975) i com a intel·lectual a tenir en compte, sagaç i incisiu, amb capacitat i lucidesa per incidir i maniobrar en la realitat.

Així és com queden definits els tres plans d'actuació vital i intel·lectual de Baltasar Porcel. Aquests tres plans són: a) la Mallorca íntima que el creador converteix en novel·la; b) la Catalunya i l'Espanya sociopolíticament convulses i complexes que l'opiniador explica i hi influeix (quant a això, és molt rellevant l'amistat que, sobretot durant la transició i la primera època democràtica, va unir Porcel al rei Joan Carles); c) l'ample món que el viatger impenitent coneix de cap a cap. És precisament a final dels setanta i principi dels vuitanta que el Porcel viatger fa una de les descobertes que més el marcaran tant a un pla íntim com creatiu: l'Àfrica negra, per on viatja incansablement, i que, l'any 1984, quedarà plasmada en una novel·la que té, alhora, alguna cosa de clàssic d'aventures i de lletania existencial, intitolada *Els dies immortals*. Com a mostra de la naturalitat amb què Porcel és un escriptor del món, convé assenyalar que aquell mateix any 1984 fou quan va aparèixer *Les illes encantades*, una recopilació del material de no-ficció amb què havia explicat i expressat les Balears i la relació que ell hi mantenia. Les Balears com a pàtria d'origen i el món com a pàtria d'arribada, les novel·les com a eix d'una obra en la qual els llibres d'altres gèneres també assoleixen una enorme qualitat: Porcel és fill i germà, d'això no hi ha dubte, de tots els creadors que han aspirat a l'absolut.

Durant els anys vuitanta i noranta, l'autor d'Andratx va participar molt activament en les dinàmiques del món sociopolític català i espanyol. Continuava escrivint en la premsa, continuava col·laborant —des de la crítica constructiva— amb el president Pujol, i continuava escrivint les seves novel·les, que anaven reportant-li més premis. L'any 1988, va guanyar el Sant Jordi amb *Les primaveres i les tardors*, el nucli dur, juntament amb *El cor del senglar*, d'allò que s'ha anomenat «el mite d'Andratx». També és durant aquests anys que Porcel va fundar i dirigir l'Institut Català de la Mediterrània, una aposta personal a favor del coneixement i la interrelació entre els pobles de la Mediterrània. D'aquest fervor mediterrani, del qual Porcel sempre va fer bandera, en va sorgir un dels seus llibres més espectaculars: *Mediterrània. Onatges tumultuosos*, que seria per a la Mediterrània el mateix que *El Danubi* de Magris és per al gran riu homònim.

A partir de les seves experiències com a agent del sistema sociopolític, Porcel va elaborar un tipus de novel·la que no té res a veure ni amb el mite de Mallorca ni amb les aventures del món que durant les dècades dels seixanta, setanta i vuitanta predominaven en la seva obra. Un tipus de novel·la realista, crua, brutal, però també sarcàstica i burleta, normalment protagonitzada per uns personatges derrotats, amargs, cíncics, que analitzen i relaten, amb escruixidor desencant, les misèries d'una certa vida barcelonina (*Lola i els peixos morts*, *Ulisses a alta mar*) i de la Mallorca devastada pel turisme (*Olympia a mitjanit*).

Aquestes novel·les són la prova definitiva de l'heterogeneïtat del talent de Porcel: tan antic i tan modern, tan comparable a Homer i a Heràclit com a Faulkner, Camus i Céline. L'any 2007, Baltasar Porcel va ser guardonat amb el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes.

